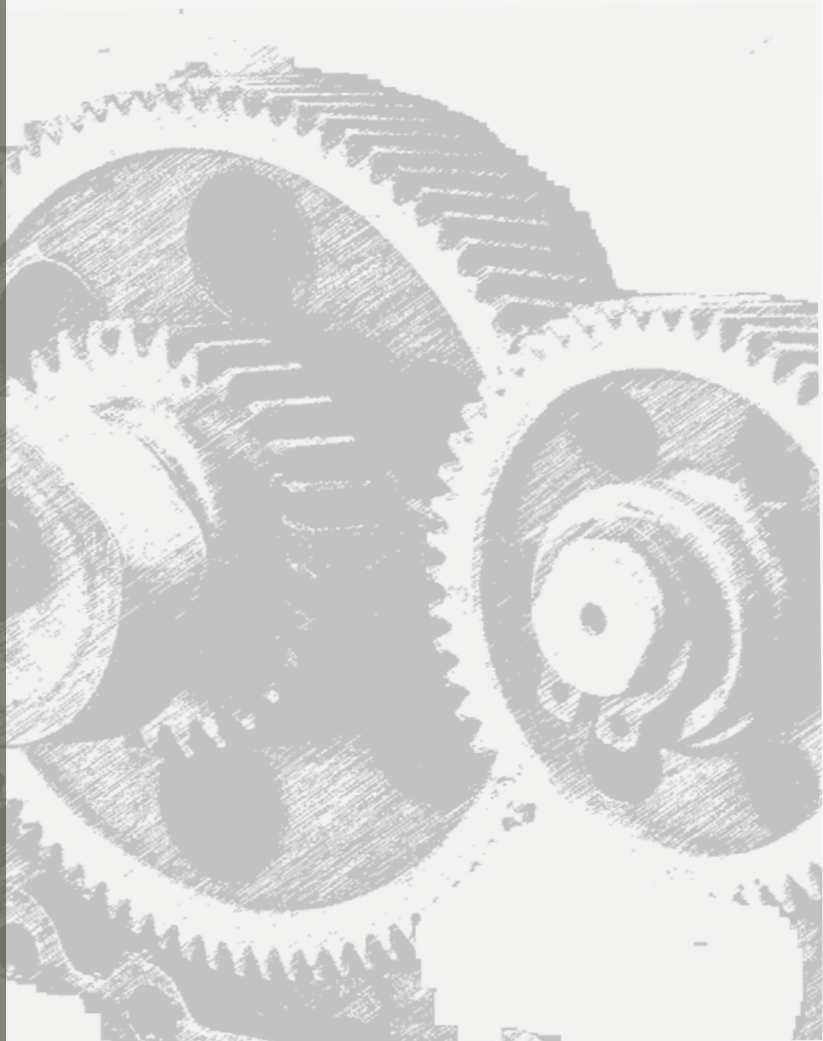

EL PATRIMONI INDUSTRIAL EN FUNCIONAMENT

DANIEL PAÛL AGUSTÍ

La consideració per part de la societat de què és patrimoni ha anat evolucionant amb el pas del temps. Les primeres legislacions, aprovades a principis del segle XX, tendien a protegir majoritàriament construccions medievals. Amb el pas de les dècades es van anar incorporant nous elements al patrimoni protegit. A manera d'exemple, a França, hi va haver un debat important sobre si calia protegir la Torre Eiffel, com finalment es va fer l'any 1964. Un debat que avui ens semblaria innecessari, però que s'ha donat en altres casos. Un altre exemple és el que es va viure entorn de la conveniència de protegir l'Opera House de Sydney. Inaugurada l'any 1973, va obtenir el reconeixement de patrimoni mundial de la Unesco l'any 2007. Una demostració dels canvis experimentats en la idea de quins elements cal protegir. S'ha passat de protegir elements construïts diversos segles enrere a la consideració que amb uns escassos trenta-quatre anys n'hi ha prou per concedir el màxim reconeixement en termes de patrimoni.

Aquest canvi en la idea del patrimoni que cal preservar és de rellevància quan es parla de patrimoni industrial. La protecció d'aquest tipus de patrimoni es comença a plantejar cap a finals dels vuitanta, precisament quan molts dels primers equipaments industrials comencen a caure en desús.

Els canvis econòmics, de transport i de localització de les seues empresarials o els costos de l'energia van comportar que, en molt pocs anys, un gran nombre d'equipaments quedessin obsolets. És en aquest context que es comencen a identificar aquests elements —fins llavors vistos com a espais purament productius— com a elements significatius de les relacions socials, de la geografia i de l'arquitectura de les ciutats i els territoris on estan implantats.

Ara bé, com ja havia passat unes dècades abans, ens tornem a trobar davant de la protecció d'uns elements que han perdut la seva raó de ser. Si en el passat es protegien torres defensives medievals, antics convents sense ús o edificis senyorials no adaptats als nous estàndards d'habitatge, en el cas del patrimoni industrial, caldrà que es deixi de produir per començar a plantejar la necessitat de protegir-lo. Una idea que fa que, pel camí que va des del tancament de la indústria fins a la presa de consciència de la necessitat de protecció, es perdi part del patrimoni. En aquest context, l'exemple esmentat de Sydney és també il·lustratiu d'un altre canvi en la visió del patrimoni. No es tractava de protegir un element del passat, que ja havia perdut la seva funció bàsica: es distingia un equipament plenament en funcionament, inserit i reconegut.

Farines Cervós. Font: Facebook.

Si ens basem en aquesta visió més àmplia del patrimoni, podem constatar que les terres de Lleida disposen de diverses empreses encara avui plenament productives. Empreses que seria convenient de valorar no només pensant en l'espai arquitectònic, sinó també en la preservació d'un patrimoni immaterial vinculat al conjunt de processos empresarials. Com a exemples podem esmentar un bon nombre d'empreses dedicades al sector agroalimentari. En primer lloc, els cellers cooperatius. Malgrat que molts han modernitzat la maquinària i els processos, encara n'hi ha força que mantenen elements que evoquen una tradició i uns mètodes heretats del passat.

Podem esmentar —lluny de voler ser exhaustius— algunes cooperatives que compten amb edificis catalogats. És el cas de les cooperatives de l'Albi o d'Arbeca, ambdues amb construccions de Cèsar Martinell i finalitzades entorn de l'any 1920. O també alguns dels cellers amb més tradició. Per exemple, el de Raimat, del 1918, amb una destacada construcció de formigó armat i un conjunt destacat d'elements arquitectònics i urbanístics que van més enllà del mateix celler i que inclouen el poble i l'entorn.

Dins d'aquest grup també podríem referir-nos a altres espais productius, més locals, però que han sabut perviure. És el cas de Licors Portet (la Pobla de Segur), que elabora licors des del 1883. Un exemple d'empresa amb una clara vinculació al territori en aspectes com l'ús de les matèries primeres, la reivindicació de les tradicions locals o l'adaptació als canvis socioeconòmics de l'àrea. No endebades, l'empresa ha passat de vendre licors a granel a la gent més propera a

oferir productes comercialitzats amb un envàs de qualitat als espais més variats.

Les visites turístiques a cellers i molins compten amb certa tradició. Això fa que avui ja no en resulti gaire sorprenent la inclusió en rutes i itineraris. Ara bé, aquest fet no implica que aquestes siguin les úniques indústries interessants des d'un punt de vista patrimonial. Si seguim en l'àmbit agroalimentari, podem destacar exemples com Farines Cervós (les Borges Blanques). L'empresa conserva part de la maquinària de moldre gra de principis de segle XX, així com la vinculació històrica d'aquesta activitat amb l'energia hidràulica, en aquest cas, via canal d'Urgell. Ara bé, no es tracta d'un espai expositiu, com podem trobar en altres localitats. Es tracta d'un espai de producció, adaptat als canvis (com mostra l'aposta per la farina ecològica) i que conserva una activitat que havia estat molt present en múltiples nuclis de la plana.

L'adaptació de les empreses al canvi ajuda a mantenir aquest patrimoni industrial més intangible, menys relacionat amb l'element físic, tradicionalment associat a la idea de patrimoni, i més relacionat amb l'intangible, amb la tradició i els coneixements. En aquest context, podem esmentar algunes empreses lleidatanes més. En primer lloc, Viuda Pifarré y Compañía, SL (Bellpuig). Dedicada a la fabricació de caramels i diversos tipus de dolços, va ser fundada l'any 1911 i encara avui segueix produint una variada gamma de productes.

Un segon exemple el trobem en Cadí (la Seu d'Urgell), constituïda l'any 1915 i que manté l'activitat a l'emplaçament projectat l'any 1924 per Lluís Planas. Malgrat els evidents canvis

Pont de Ferro. Foto: Wikimedia.

Imatges de la Cooperativa John Fil. Foto: www.john-fil.com.

i adaptacions experimentats per la fàbrica original, hem de reconèixer la singularitat de la seva activitat industrial, que ha resultat fonamental per mantenir part de la ramaderia de muntanya. També en aquesta mateixa línia podem par-

lar d'una empresa més recent, John Fil (l'Espluga Calba). Creada l'any 1970 i dedicada a la fabricació de peces de gènere de punt, dona activitat a la seva àrea i és un dels últims exemples a Catalunya de fàbrica tèxtil. Una indústria tradicional que, amb els anys, pràcticament ha desaparegut.

Aquesta visió del patrimoni industrial en funcionament la podríem ampliar amb elements aïllats i tanmateix imprescindibles per entendre la indústria de l'àrea. En aquest grup, podríem referir alguns elements clarament industrials vinculats al regadiu, com, per exemple, el pont de les Cinc Boqueres, al canal de Seròs (Sudanell), o el pont de Ferro, al canal d'Urgell (Agramunt); d'altres de vinculats al patrimoni elèctric, tractat en altres capítols d'aquest monogràfic, o d'altres de lligats al transport, com el material ferroviari meritòriament conservat per l'Associació per a la Reconstrucció de Material Ferroviari (Lleida).

En definitiva, un llistat que, lluny de ser exhaustiu, mostra, però, la importància de mantenir l'activitat com a element fonamental per a la preservació del patrimoni industrial lleidatà, no tan sols del construït, sinó també del relacionat amb el procés de transformació dels productes, les infraestructures energètiques, el transport o el saber fer dels treballadors.